

ASSERTA
APHORISTICA,
ET CHIRURGICA

Ex Libris Hippocr. scaturientia,
in Cathedræ Aphoristicæ,
& Chirurgicæ

PETITIONE

DISPUTATIONI PROPONIT

JOSEPHUS EMMANUEL

GASCÒ, & NAVARRO,

Medicinæ Doctor, pro obtinendis Hospitii
Generalis Medicatura, Anatomica, Prima-
ria, Theorica, & Botanica Cathedris jam
Candidatus, necnon Extraordinariæ Ca-
thedræ olim Professor.

Certaminis locus in Valentinis Scholis,
Die *21*. mensis *Martij*. anno M.DCC.XLV.

VALENTIÆ:

Ex Typogr. HIERONYMI CONEJOS, juxta Paroecialem
Divi Martini.

ATQVE
APPHORISTICA
ET CETERA
Ex Libris Hippocratis, Galeni,
in Cathedra Aphoristica,
& Ceteris
TERTIO
DISPUTATIONI PROPOSITA
JOSEPHUS EMMANUEL
Gascó, & NAVARRO,
Medicinis Doctor, pro obituendis Holmii
Generalis Medicus, Anatomica, Latina
in Theoria, & Practica Cathedra
Candidatus, necnon Extraordinarius
theatralis olim Professor
Certaminis locus in Valentini Scholis
Die 22 mensis Martii
ANNO MDCCLXXV
KLEINER
Ex Typog. Johannis Gascó, iuxta Facultatem
Domi Magni

PERILLUSTRI
VALENTINÆ URBIS
SENATUI:

D. D. FRANCISCO DRIGET,
HISPANIARUM REGI A SUPREMIS ÆRARIJ
Consiliis, rei Maritimę, ac Regij Exercitûs, & in Reg-
no Valentino, ac Murciano Quęstori Primario, ac Re-
gio, necnon Valentinq; Urbis Prætori, &c. D. EMMA-
NUELI FERNANDEZ DE MAR-MANILIO RAMIREZ DE
LA PISCINA, ex classe Nobilium Capitulari, ac pri-
mo hujus Consistorii perpetuo, Domino in Domo
Mar-maniliensi, & S. Offic. à Secretioribus Con-
siliis: D. ATHANASIO CASTILLO ET SANZ: D. PE-
TRO PASQUAL ET SISCAR: D. VINCENTIO PUEYO ET
NAIRÒ, Centurioni Alę Equitipedestrium Palmen-
sium: D. LAURENTIO MERITA ET LLAZER, J. U. D. in
Regiis Auditoriis causarum Patrono: D. JOSEPHO MI-
RALLES ET CEBRIAN, Regiæ Matritensis Historiarum
Academię Honorario: D. JOACHIMO VALERIOLA PRO-
XITA DE CASTELLVÌ, Domino in Loco de Ajacor:

A 2

D.

D. FRANCISCO ROIG ET DEONA: D. EMMANUELI ROYO DE REDÒ, Primipilari Centurioni Cohortis primæ Castellæ, omniumque Hispaniæ primariæ, Commendatori Thesauri, Calatravæ Stemmate decorato: D. ANTONIO PASCHASIO DANVILA, Generali Urbis Procuratori: D. JOANNI CHRYSOSTOMO GRANEL ET RIBÈS, J. U. D. & Regii Patrimonii à sua Majestate Fiscali Patrono: D. JOSEPHO RAMON ET SENTIS: D. JOANNI BAPTISTÆ MUSOLES ET NAVARRO, J. U. D. & apud Valentinos violatæ Religionis Quæsitores Regii Patrimonii Fiscali Patrono: D. VINCENTIO OLLER, J. U. D. & apud Valentinos violatæ Religionis Quæsitores Ministro Familiari: D. VINCENTIO GINER, Familiari etiam iisdem Quæsitorebus Ministro,

Solertissimis Valentini Urbis Rectoribus.

D. JOANNI BAPTISTÆ BORRULL: D. JOACHIMO ORTÌ ET FIGUEROLA, Generalis Valentini Regni Status causarum Patrono, trium Gratiarum Fiscali, & Academia Regiæ Historico-Matritensis Socio, titulo Ministri Regis condecorato: D. LUDOVICO VINCENTIO ROYO DE REDÒ, Regio Valentino Chartophilacio Prefecto: D. FRANCISCO LOCELLA, dicti Generalis Valentini Regni Status causarum Patrono, Regii Militaris Ordinis Moresiani Regio Fiscali Advocato, Locum Tenenti Cancellarii Majoris, Archiepiscopatus Valentini Jurium Consultori. J. U. D. D. & severissimis Censoribus, Consultissimis causarum Urbis Patronis: D. THOMÆ VINCENTIO TINAGERO DE LA ESCALERA, Regi, Civitati, & Academia Valentini à Secretis.

TANTIS ERGO VIRIS UNIVERSITATIS VALENTINÆ Spectatissimis Patronis, hæc Aphoristica, & Chirurgica asserta, ut Aphoristicam, aut Chirurgicam Cathedram consequi mereatur D. O. C.

Dr. JOSEPHUS EMMANUEL GASCÒ, & NAVARRO.

ASSER-

ASSERTA SCATURIENTIA

Ex Aphorismorum Hipp. coi uberiori
fonte.

I.
ACTUM ad Medicinam iter
vir ille eruditione quidem
plenus, quem in recondito
terræ sinu natura construxit,
Hipp. nos simulque venturos
brevis oratione docere in
omnibus ipsius tentavit scrip-
tis; hoc enim Aphoristico
more nedum medendi ra-
tionem, sed ea, qua vole-
bat mentis acie, ubertate iudicii, prælibat artis
perficiendæ modum: at ita arcanis, quæ ipsi re-
velavit natura sedulo cognoscendis, & assiduo de-
tegendis, totus erat occupatus, ut adeò ea, quæ
ex illis ducere noverat, dicat Hipp. hos ergo la-
bores, quibus Medicinæ progressus est necessarius,
posteris commendavit. Hunc, ut adjuvaret Medi-
cinæ perficiendæ modum, neve posteris aliquid
periret eorum, quæ intermedendum observando
comperiebat, scribendo reservavit. Undè hoc ip-
sum, quod sapientibus est familiare, Hipp. præsti-
tisse testantur conscripti Aphorismi.

Asser-

II.

Sent. 1. **V**ita brevis, ars longa, occasio præceps, experientia, &c. Hanc enim sententiam tamquam universi operis prooemium Hipp. protulisse fateor. Vita brevis, quoniam humana vita ad artem Medicam diligentius capescendam brevis reputatur duratio. Ars longa, Medicinam sub audire præcor, eorum, quæ Medico cognitu sunt necessaria, contemplationem requirit. Occasionem præcipitem esse ob continuas, quas corpus patitur mutationes, quæ per esse vel faciendi, vel non faciendi opportunitatem expanditur satis. Experientiam periculosam humani corporis dignitas, iudicium difficile Medicorum dissensus constituunt. Ad Medici finem tria memorat Hipp. necessaria ægrotantes nimirum obtemperantes, adstantes nimis diligentes, & exteriora ritè parata.

III.

Sent. 2. **I**n perturbationibus ventris, & vomitibus, &c. In hac curativa, & prognostica sententia de idonea fluidorum qualitate peccantium evacuatione spontanea, symptomatiquæ sursum, deorsumque succedente generale tradit Hipp. præceptum, atque ad artem moliendam quatuor considerata præcipit regionem quippè, tempestatem, ætatem, & morbos. Quas natura movet evacuationes, ferente ægro, per se solam sæpè sufficit absolvere humoris pravi solutionem. Talia è corpore educat Medicus, qualia oportet tantum. Per qualia, intensum calorem, &c. minimè intelligas. Evacuationes vasorum, quæ si fiant, quales esse oporteat, conducibiles ægro vidit artis princeps. Evacuatione Medicus humores educere satagat, qui morbos fovent: ergo vasorum evacuationes, quæcumque arte moliendæ naturæ operibus sunt conformandæ,
ut

7

ut salutare evadant. Sanguinis detractio, & purgatio non inutiliter vasorum innanitioni *Sent. 3.* sunt contrahendæ. *Habitus exercitatorum, Sent. 4.* qui ad summum, &c. *Victus tenuis, atque exquisitus in morbis, &c.* Victus quantitate, qua laborantes tam longis, quam acutis morbis, incommoda suscipiunt, hac prognostica curativa sententia præscribit Hippocrates. Victus apud veteres: *Est ductus per consuetas materias.* Qui tripliciter est distinguendus, plenus videlicet, mediocris, & tenuis, rursusque hic in tenuissimum, ut aqua mulsa, extremè tenuissimum, ut spiritus, &c. & intenuem non exactè, ut tota ptisana, & tandem intenuem exactè, ut ptisanæ cremor dividitur. Victus exquisitè tenuis in morbis longis semper; in acutis ingenti evacuatione conjunctis periculosus utrisque. Amplius, qui ad tenuitatis extremum ad venit malus; quemadmodum maximè nutriens. De his mediocrem tutiorem esse propugno.

IV.

Sent. 5. **I**n tenui victu acri delinquant quo fit, &c.

In prognostica, & curativa sententia victum tennem, atque paulò pleniorẽ inter sese comparere videtur Hippoc. adeoque affirmare majus ægrotantibus futurum extenui, quam ex paulò pleniori occurrere damnum. Per acuto, & exactè per acuto laborantibus, morbis, quantumvis acri intenui delinquant victu, hic tamen ob morbi acutiem prorsus competit. Victus tenuis paulò pleniori nocentior est viribus. Facilius afficiuntur sani tenui victu, quam ægrotantes.

Sent. 6. *Extremis morbis extrema exquisitè remedia, &c.* Hic videtur Hippoc. de extremis morbis, eorumque remediis in hac curativa sententia verba proferre. Extremis solidorum vibrationibus,
flui-

fluidorum effræni motui, & è contra cohibendis operam dare Medicum cogit medicinæ princeps. Nec videntur sanguinis missio, & purgatio tamquam extrema remedia extremos profligare morbos. Sanguinis missio effrænes motus pacare, tardos movere est potens. Purgatio motus semper adauget. Extrema extremis remedia morbis sunt, quæ eorum, & causæ vires æquant. De 7. sententia roganti, respondebo.

Sent. 8. **Q**uando morbus in suo vigore consteterit,

Et. Tenuissimum victum morbi vigori tantum competentem curativa demonstrat sententia. Hujus Aphor. sensus ad acutos solummodò morbos est contrahendus, quorum status celer: idcirco medicamentorum administratio, eorum potissimum, quæ naturam salubriter operantem avertere valent, omnino prohibenda. Si cum vetustioribus per tenuissimum victum,

Sent. 10. in ediam sub odorasti, hoc nostro sæculo abolendum puto. *Quibus igitur statim morbis consistit, in statim.* *Et.*

Sent. 11. In accessionibus abstinere oportet, *Et.*

In paroxysmis subducendum esse in curativo Aphor. monet Hipp. naturam, quæ circa morbi causam occupata est, cibus sine dubio distrahit, unaque humores morbum facientes adauget. In cujuscumque morbi accessione, & in his, qui per circuitum fiunt, detrahendus. Licet quandoque in accessione quidem cibum dare, sed non pleniorém. Nec sorbitionem, nec aliud quidquam, priusquam calor ad pedes descenderit, & reliquerit cor, dabis. Tria tempora accessionis rectè absolvenda cibus, potus, & aliud quodvis medicamentum turbant.

Sent. 12. **A**ccessiones verò, & constitutiones morbi indicabunt, &c. Ad signa in hoc curativo aphor. quibus accessiones, & constitutiones, atque morborum vigores indicantur, progreditur Hipp. Signis, quæ ad quatuor cap. reducit Hipp. ad morbos nimirum, anni tempora, circuitum incrementa inter se invicem collata, & demum pleraque alia, quæ ex his mox apparent, cognoscuntur morbi. Qui benè curare, & certè prædicere cupit totam ad unguem retineat, & servet sententiam. Recurrentes febrium invasiones, in accessiones, & remissiones divido, & rursus accessiones in principium, in æqualitatem, augmentum, atque statum; remissiones verò in declinationem, & intervallum, ne in illis ægrotantes ad sumendum cibum cogas, sed demendum aliquid ex cibo antea exhiberi solito. Bonum, vel malum morbi eventum huic prognosticæ sententiæ innixus aperiam.

VII.

Sent. 20. **Q**uæ judicantur, & judicata sunt integrè, &c. De natura morborum causam superante, atque perfectius vincente, ista manu tenet Medicorum coryphæus curativa sententia: *Quæ judicantur*, id est, cum morborum perfecta crisis elabitur, *neque movere*, &c. Crisis est: *Subita, & repentina mutatio*, &c. Tempore, quo natura crisin aggreditur, ingentes subiit mutationes: hoc jam viribus validis existentibus medicaminis adhibitio mortis solet esse via. Si per sudorem crisis immineat, nec ambienti frigido exponatur æger: si per dejectiones, constipantes cibos; si per urinæ vias, aquam nimis frigidam fugiat: ergo vitentur, quæ salutarem naturæ motum turbare possunt, *sed sinere oportet*. Ad si secus quid agendum? Rogatus dicam. Ad perfectam crisin re-

B

qui-

quiruntur sequentia primo, ut evacuatio sensibilis fiat, & per inferiora potius; excernatur humor noxius; per vasa fiat conferentia, ac recto tramite, facile tolleretur; postremo præcedente coctione, cum die critico, & si ipse nihil præstet.

VIII.

Sent. 22. **C**oncocta medicari, atque movere non cruda, &c. In totius medicinæ oraculo concocta, non cruda, purgari docet Hipp. id præsertim tenendum in quacumque morborum, tam acutorum, quàm chronicorum à materia pendentium curatione. Coctio duplex alimentorum una, quæ, eorum est dissolutio, &c. Altera dissolutio, ac secretio inutilium humorum ab utilibus. Hæc autem debitam humorum permeatus secernendorum proportionem desiderat, qua posita educendum esse monet magister. In acutorum principiis alvum movere cathartico prorsus repugnat. Et etiam quandoque initio purgere licet. Venter primam elaborando coctionem, intercepto lactearum, ac thoracici ductus cursu mittere valet materiam ad corpus promptius rescindendum. In maximo versantur errore, qui blandè subducentium usum Hipp. latuisse affirmant; nam cidis filius purgatus, sicut filius Nicolai, & Andriæ, atque uxor Palmarchi Betæ succo. Turgentia irrequietus humorum motus est particularia viscera petens. Stantis turgentia signis sæpissimè purgatione periclitatur æger.

Sent. 23. *Dejectiones non multitudine sunt, &c.* Meum de ipsa sententia querenti aperiam sensum.

Afferta ex lib. 2. Aphor. magni Hipp. scaturientia.

IX.

Sent. 5. **S**pontaneæ lassitudines morbos prænant. Sermonem in hac sententia, quæ

quæ prognostica est de laboriosa, & triplici lassitudine spontanea, ut recta cum ratione se gerat Medicus ad commoda paranda remedia, ad præsentis nimirum, & futuros morbos, ad illos siquidem curandos; hos vero præcavendos agit magister. Triplex ipsa est ulcerosa nempe, quæ ab acibus succis ortum habet. Altera tensiva, quæ cum sensu tensionis fit à nimia humorum plenitudine vasa distendentium ortum ducens. Flegmonosa ab utraque causa. Quos harum quæque producat morbos, in arena. Sanguinis detractio, & purgatio sub distinctione com-
Sent. 9. petunt ipsis. *Corpora cum quispiam purgare voluerit oportet, &c.* Præcipit in hoc curativo aphor. Hipp. corpora purganda prius fluida, & meabilia facere. Impura corpora præparanda priusquam & catharticum assumant, sive illa nuper à morbis convaluerint, sive re ipsa ægrotent, modo cacochima sint, tenet præceptum. Evacuationi aptiora redduntur corpora cunctis reſeratis meatibus; dein humoribus ad exitum paratis. Per evacuationem sursum, & deorsum celebrandam intelligere est opus.

X.

Sent. 19. **A** *Cutorum morborum non omnino sunt certe præ, &c.* Acutorum morborum prædictiones medentibus igitur omnibus hac prognostica sententia apertè patefacit Hipp. Acutus censetur morbus, qui sua celeriter percurrendo tempora, citò judicatur. Acutum judicabis morbum, vel partis ratione, vel humoris. Cur ita? Pulsa. Acuti, qui in fluidis consistunt instabiles sunt morbi. Fluidas corporis partes reliquas cumulo superare crediderim. Prædictiones in acutis, securiores sunt, ipsis jam cōsistentibus, quam in primis tēporibus.

Sens. 22. *Quicumque morbi ex repletionem, &c.* Prognostica est. Plenitudo autem quatenus à caco-

chimia distincta est duplex, una quidem simpliciter, altera secundum quid. Itidem plenitudo, vel ad vires, vel ad vasa est, de quibus cunctis dic, ut dicam. Per repletionem nedum, quæ ex alimentis in ventriculo uberius ingestis fit, sed in aliis corporis ductibus intrusam capio.

XI.

Sent. 26. **F**ebrem convulsioni supervenire melius, &c. Commodum convulsioni, febrem venire, quam febri convulsionem prognostica, & curativa docet sententia. Convulsionem enim febrem præcedentem à repletionem provenire est opus, quæ quidem facilis est curatu, quamque ab inani-tione oritur: ergo pro prima curanda licebit Medicum excitare febrem? Perperam sanè. Itidem si ipsa supervenerit laudanda? Non omnis. Convulsio est: *Involuntaria, & perpetua retractio, &c.* Convulsio, vel est universalis, ut tetanus, quæ bipartitur in emprostotantum, & opisthotantum: vel particularis, quæ membrum, vel articulum solummodo respicit, ut spasmus cynicus. Convulsionis (de qua hic sermo) causa est quidquid nervorum propagines replens abundè, ipsas expandendo, atque tumendo violenter contrahit. *Cum morbi*

Sent. 29. *incoherent si quid movendū, &c.* Hujus curativæ sentent. sensus explicare promittitur.

XI.

Sent. 30. **C**irca initia, & fines omnia imbecilliora circa, &c. Præcedentis aphor. rationem, & tempora, quibus quidem symptomata tum fortiora, cum imbecilliora contingunt, aperte proponit isto prognostico aphor. venerandus Magister; nam incohante morbo: *Cur aliquid movere conveniat? In statu quiescere potius? Quia circa initia, &c.* Nondum enim fortiora vires sunt adeptæ symptomata, nec morbi causa omnia perfundit vasa.

vafa. *In statu quiescere*: Quoniam sub acta, atque evicta morbi causa foras extruditur. Morborum tempora oportet, ut internoscat Medicus, ne alterum cum altero confundat. Morborum tempora quatuor nuncupanda: principium, in quo validæ sunt vires, leviora insuper, vel nulla symptomata; augmentum, in quo crescunt symptomata: status, in quo consistunt declinatio demum, in qua symptomata remittuntur, atque evacuationes criticæ liberè prodeunt.

XIII.

Sent. 24. **A** *Poplexiam fortem solvere impossibile, &c.* Duas apoplexias, vehementem, ac debilem, priorem in sanabilem; posteriorem vix curabilem hoc prognostico oraculo per quam gravis magister docet: apoplexia est: privatio sensus, & motus, &c. respirationis ergo lesione quatuor differentias statuit Gal. videlicet fortissimam, fortio-riorem, fortem, atque debilem, priores duas incurabiles, posteriores licet vix curabiles, in senibus aut raro, aut numquam. Ratione partis affectæ, alia est hemiplexia, & paraplexia altera. Causa id omne, quod circulantium in cap. succorum instrictissimis tubulis, intraque altos, & laberinthos mollium partium cuniculos aditum omninò negat. Etsi obstructionem ventriculorum cerebri absolutam apoplexiæ causam esse repugnat, merito tamen multum adjuvare est patens. Humoris prædominio conducibilis ad praxim est divisio apoplexiæ in sanguineam, & pituitosam, attamen adæquata non dum est. Hujus crudelissimi morbi differentia ex respirationis noxa patefcunt.

Afferta scaturientia ex lib. 3. Aphor. Hippoc.

XIV.

Sent. 1. **M** *utationes temporum potissimum pariunt mor. &c.* De idonea causa
æqui-

æquilibrium inter solida, & fluida debarbante, aut perturbante sermonem facit Hippoc. inter ea, quæ æquilibrium labefactare videntur præcipuus est aer, qui corpori nostro circumfusus, illius compagem, fluidorum, solidorumque motus immutari est potens. Innumeris mutationibus, est abnoxius aër, qui diversa labe fædatus, diversimode corpora nostra afficit. Propterea Hippoc. lib. de flat. inquit: *Aer maximus in omnibus, quæ corpori accidunt author, & dominus. Et iterum: Mortalibus vitæ, & morborum agrotis solus is est author.* Tempora anni quatuor nostro Horizonte regulata non tantum morbos producentia existimes, sed omnem subito mutationem in ipsis contingentem, ac humano corpori incongruentem. Aër est corpus fluidum, quod in augmentum spatium cogi potest; rursusque se extendere nititur ablato extensionis obstaculo. Respirationis materia est aër, sed non omnis. Ipse, qui gravis est, circulationem sanguinis, & secretiores in corpore promovet. Aër pulmones ingreditur ipsosque dilatat, qui deinceps à coarctante se thorace, ex ipsis compressis exprimitur. An sanguinis regionem, an vesiculas tantum ingrediatur aër in manu tua relinquitur.

XV.

Sent. 7. **I**N siccitatibus febres acutæ fiunt, quod si, &c. Tempore occurrente sicco febres acutas, humido diuturnas procreari præsens statuit prognostica sententia, qualis quidem vel totius, vel alicujus partis anni fuerit constitutio, tales plurimum morbos expectare oportet. Siccitates duæ considerantur corporis nempe & aëris. Inter aëris siccitates, quæ in nostro horizonte ab occasu venit reliquis certo præferenda. Per siccitatem modo cutis supramodum constipantur, partes obdurefcunt, perspiratio plurimum impeditur, & sanguis ipse non læ-

viter à sua fluiditate declinat, ac imò præsiccatate hærens, lentescit, & se stagnat. Porro aëris siccitas sensibus obvia est: alteram autem, quæ corporis est ostendit secretionum universalis defectio. Utraque occurrente siccitate acutos morbos inflammationes nempè ardentibus febres, enascituros esse cōsequens est.

XVI.

Sent. 20.

Verè etenim furores, & morbi melancholi, &c. Enumerat hic Hippoc.

hoc, & subsequenter aphor. prognosticis, morbos, qui singulis anni temporibus frequenter occurrunt; factò autem initio à verè incipit furores, &c. Duplicis generis esse morbos, quos parit ver, alios, qui jam præextiterunt, & consueverunt recurrere, quales insanix, melancholix, epilepsix, &c. & alios, qui cutis ægritudines sunt, uti lepræ impetigines, viteliginis, &c. Quod autem hos, & illos ver proferat, ex ipsius aëris constitutione constat; nam ipse ore ductus pulmonum vesiculis exceptus expandit se enitendo visicularum vellicat fibrillas atque ad contractionem stimulat. Ab hanc quidem in numere succitantur potentix agitatorix, quæ præter sanguinem illius succos minuunt, & ineptos ad secretoria extrudunt: ergo ex succis imprimis eos esse prodituros, qui primis liminibus sunt positi: ergo prægressa Hyeme, qui in cutis secretoria sunt cumulati, confestim erumpunt intubercula, pustulas, libenter teneo. Quamquam perfurores, mentis perturbationes sine febre interpretentur; ipse tamen cum febre, & sine ea: quemadmodum morbi melancholici, cum & sine delirio suscipio. Hæmorrhagias tempore Verno succedentes arruptione, & erosione, ne dum ab apertione, procedere credo. Lepræ impetigines, & vitiliginis affectiones sunt cutaneæ, quæ impustulas ulcerosas solent degenerare.

Fu-

Sent. 29. **J**Uvenibus sanguinis spuitiones, tabes, febres, &c. De morbis ætatum tractatū faciens Hippoc. in hac prognostica sententia, juvenum recenset, quin ob adolescentiam omissam sit increpandus. Juvenibus sanguinis expuitiones; quoniam juvenescente puero tenuatur, & exaltatur repetitis circulationibus, plurimo motu fervet, æstutinet, &c. accedente juventute sanguis ipse erit, qui in posterum strages edet, quales hoc aphor. recitantur. Sputum sanguinis, *excretio ipsius per os dicitur*. Tribus de causis sanguinis expuitur valorum scilicet apertione, ruptione, & erosione. Quantumvis à cunctis causis, juvenibus provenire posse sit certum; tamen juvenes erosionem sæpè patiuntur. Tabes hic accipienda, quæ pulmonum ulcus sequitur. Per acutas febres causodes continuas, intermittentes, sinochas, inflammatorias, &c. comprehendere est opus. Morbi juventuti non tantum errore ea commisso, sed propria natura contingunt.

Afferta sacaturientia ex lib. 4. Aphor. magni Hippoc.

Sent. 1. **U**Terogredientes sunt medicandæ si materia, &c. Statuit Hippoc. in hoc lib. de purgatione, atque eam ducentibus, initium in hac curativa sententia sumens ab utero gerentibus morbo afflictis cujus causa purgatio instituenda videtur. Dato tempore purgabis, dum de una in aliam partem, irrequieto motu materia movetur; at quidem levioribus benè, fortioribus minimè purgantibus uti fas est. Hæ quidem illorum necessitatem sæpè ostendunt. Utero gerenti non impuro fruenti corpore, non solum à quart. usque ad sept. sed omni mense, si adsit postulans, ac imò imprimis competit sangu-

*Sent. 30. guinis detractio. Frigidi sudores cum acuta quidem febre mortem, &c. De depravato sudore verba pronuntiasse Hippoc. præfens prognostica testatur sententia. Frigidum, dico, sudorem, qui talis tactu percipitur, & è corpore emanat ita. Hic autem in acutorum quocumque statu mortis signum; in chronicis verò materiæ simul copiam, & cruditatem ostendit. Frigidi sudores cum mitiori mortem quandoque denotant. Misiori additus feбри frigidus sudor evacuationem postulat necessariam, qualem? In palæstra. *Sudor est humor sensibilis in corporis poros, &c.**

XIX.

Sent. 43. Febres quæcumque non intermittentes tertia die fortiores, &c. Quasumque febres continuas, aut ex intermittentibus, tales quippè factas tertio die exacerbantes, periculosas; quæ verò intermissione attingunt, periculi expertes esse prognostica statuit sententia. Febres quæcumque non intermittentes eas nuncupare volo, quæ licet magis, vel minus ægrotum excrucient, nunquam febre vacantem deserunt. Ratione motus tum continuæ cum intermittentes sunt; illæ enim vel malignæ, vel benignæ, &c. ac ipsis accessiones fiunt, vel non. Quibus accessiones fiunt, vel de tertio in tertium, aut de quarto in quartum, sive singulis diebus. Quæ tertio die fortiores fiunt semitertianarum naturam induunt. Intermittens dicitur febris, quæ paroxismos habet, ægrotum febre vacantem deserens. Nulla intermittens maligna.

XX.

Sent. 48. In febribus non intermittentibus, si partes, &c. Hoc igitur prognostico aphor. præfagitur interitus his, qui continua febre laborantes frigent exterius, interius autem æstuant; hæ igitur febres vocantur lypiriæ, quas fovet viscerum

C

rum

rum inflammatio à sanguinis circuitu ibi coercito. Dum à centro ad corporis habitum cessat fluidorum appulsus, oritur causa externè frigens. Eo frigescit magis cutis, quanto longè distat à centro. Stagnato sanguine in centro ejus motum intercipi opus est. Quelibet lypiria est ardens non è
Sent. 49. contra. In febre non intermittente sè labrum, vel palpebra, &c. Perpetuo febricitantibus eminentis exitii signa prognostica hac sententia nobilis nos docet magister. Labrum, &c. perversus irremediabilis solidorum, & confirmati spalmi sunt signa: ergo vasorum diametri non tam arcte sunt conniventes, ut fluidis denegetur appulsus, proba. Hæc si accedant, ægro jam debili, principem perire functionem apertè fatetur.

XXI.

Sent. 58. **F**ebre ardenti laboranti, rigore super, &c. Febre ardente laboranti, rigor superveniens solvit febrem. Febre ardenti laboranti, rigor superveniens stamina vitæ solvit. Rigor febricitantibus, & si criticus, & salutaris undequaque molestus, mihi certè credendus. Rigore succedente solidorum elater fluidorum superat. Discussis, ac digestis succis mitescit ardor, & ille solvit morbum. Quid rigor, ejusque causa, si
Sent. 59. placet, dicam. Tertiana exquisita, septenis circuitibus cum, &c. Cum de rigore nuper meminisset Hippoc. Veluti futuræ judicationis signo, hac prognostica sententia sat clarè demonstrat conjecturam, qua cognoscatur rigor febribus superveniens, qui criticam possit ferre evacuationem. Tertianam exquisitam brevi solvendam, si vividum in solidis elaterem, fluxilitatem, & obsequium in liquidis addas, remoto viarum obice, spectabis: hæc quippè ad brevi futuram morbi solutionem puta necessaria. Rigore incipit, sudore, vo-
 mi-

19

mitu, & defectione regulariter terminatur; alter-
nis tandem accessione diebus invadit. In hujus
& antecedentis curatione de medicaminum farragi-
ne sollicitus minus sit Medicus.

Afferta scaturientia ex lib.5. aphor. Hipp;

XXII.

Sent.9. **T**abes fiunt præcipuè ætatibus à 18^r us-
que ad 35. ætatem duraturam à 18.
ad 35. usque, metuendam magis, ne labem ipsa
tabificam facile contrahat prognostica certè docet
sententia. Non obstante partium incremento, mor-
bi hujus seminium perdurare est potens. Ab inge-
nito pulmonum vitio, & fluidorum culpa, ea ma-
ximè ætate se prodit. Ex materia in pleuriticis non
repurgata hæc generatur tabes, de qua sententia
agit, sed ipse omnes amplector. Vera ta-

Sent.11. bes pulmonum ulcus agnoscit. *Qui tabe
molestantur, si sputum, quod extuff. &c.* Hoc,
& sequenti aphor. tabis historiam cultor medicinæ
primus jam claudit. Sputum carbonibus injectum
graviter olens, infectum ulceratumque esse pul-
monem, universum sanguinem, & cor vitæ fontem
depravari significat. Sputo supra notato pillorum
decidentia, & alvi fluxu tabidis supervenientibus,
proximum æquè certissimum mortis signaculum. Si
fluida, solidorum, quibus continentur vi, aut actio-
ne privantur, tunc tabem contrahere nemo dubi-
tat: ergo solida semper oscilando, quæ coercent
fluida animare pergunt: ergo à putredine præser-
vant, infertur.

XXIII.

Sent.24. **F**rigida qualis nix, & glacies pectori
inimica, &c. Nivale, & glaciale fri-
gidum liquida densando, & supprimendo pectori
est

est inimicum. Illius contactus transpirationis oscula claudit, quæ sudantem resorvent humorem, qui cum regredi nescius est copia tubulis contentus vasa distendendo tumet molle, & impetu directiones mutat, rumpit obices, transilitque claustra: unde destilationes, sanguinis pro fluvia, tusses, *Sent. 26. &c. Aqua, quæ citò calefit, & citò refrigeratur levissima est.* De signis optimam aquam probantibus agere videtur Hipp. hac physica sententia. Bonitatis aquæ indicia à leviori, & gravi pondere desumpta, nedum dubia, sed vana, atque futilia existimo. Aqua, quæ citò calefit, & frigescit, quæcumque legumina celerius concoqui, docet Celsus. Potandæ aquæ conditiones auguraberis, saporis, odoris, coloris ipsa si fuerit expers: Fluxilis aliundè, & undequaque meabilis per omnes vasorum recessus, flexus, atque diametros. Aquam ad hominis tutelam, vitamque sustinendam judico necessariam. Initium necessariæ rei vitæ hominum fuisse aquam Sacra pagina docet (*Eccles. cap. 39. v. 31.*) de differentiis pete.

Afferta scaturientia ex lib. 6. aphor. Hipp.

XXIV.

Sent. 24. Quibuscumque venæ sectio, vel medicatio convenit, &c. Temporis opportunitatem, qua venæ sectio, vel purgatio congruæ sunt, quibuscumque, vel copia, vel qualitate humoris abundè fluctuantibus, ut illæ ex voto proficiant hac curativa sententia docet naturæ cultor. Non de corporibus quomodolibet affectis intelligendus est aphor. sed de his dumtaxat, qui in plures in posterum incidere possunt morbos; ad quos procreandos cacochimia, aut plenitudo solummodo reputantur. Non in omnibus indifferen-
ter

ter sanguinis missio, & purgatio sunt adhibendæ. Quod de verno tempore in ordine ad æstatem enuntiat Hipp. id itidem ad autumnum, hyemis respectu ampliari posse non dubito. Venæ sectio enim humorum copiam minuit, solidorum resisten-
tiam minorem reddit, vasorum repletionem, ut & horum ad se mutuo compressionem tollit, rarefacit liquida, solvit eadem, obstructa expedit, sanguinis circuitum, secretionem, excretionemque promovet, refrigerat, & innumera alia procreat.

Afferta scaturientia ex lib. I. progn. Hipp.

XXV.

Sent. 22. **S**udores optimi quidem sunt in omnibus acutis morbis, quicumque in diebus decretoriis fiunt, & integre febrem sedant, &c. Sudores acutis morbis supervenientes bonos, aut pravos esse prognostica docet sententia. Hi quidem ad exeuntia signa attinent. Sudor calidus è toto corpore emanans, integrè febrem sedans, optimus. Sudor, qui erit è toto corpore, & facit, ut æger faciliùs morbum ferat, bonus. Qui non facit faciliùs morbum ferre, inutilis. Frigidus è toto corpore erumpens pessimus; ex cervice, & capite summè malus. Non omnes sudores febres acutas sedant. Frigidos sudores calidis pejores, acutis quibuscumque morbis supervenientes continuo, videbis, & quo diuturniores, eo periculosiores. Hi enim cum acuta quidem febre mortem, cum leviori verò longitudinem morbi significant. Quicumque febrem sedantes, istius causam omnino extirpant. Acutorum vim minuunt, atque radicitus tollunt alvinæ, & urinæ excretiones; quemadmodum boni sudores.

Affer-

Asserta scaturientia ex lib. 3. prog. Hipp.

XXVI.

Sent. 2. **S**implicissima namque febres, ac signis firmata securissimis quarto die, aut citius cessant: pessima vero ac cum signis gravissimis facta quarto die, aut citius interimunt. Impossibile videtur simplicissimas febres securissimis signis firmatas cessare, quin ipsæ fluidorum, & solidorum maximam obedientiam ad diem quartum supponant: pessimas vero febres, è contra. Febres, quæ quarto die judicantur, exactè per acutæ nuncupantur, quæ in salutem, aut mortem terminantur.

Sent. 8. Qui vero minimo temporis spatio judicari debent, facillimi cognitu sunt: maximè enim ab initio differunt. Qui enim convalituri sunt, facile spirant, & sine dolore agunt, dormiunt, ac reliqua securissima: morituri tamen difficile spirant, delirantes, vigilantes, ac reliqua signa habentes. In morbis, qui brevi terminantur, facile est prædicere, quo vertet morbus: ergo facile erit prædicere in morbis, qui brevi sunt judicandi, nunc in mortem, nunc in salutem terminentur, infertur benè. Qui in primo quaternario morituri sunt, statim prava habent signa; & si in secundo mori debent, intra primum apparebunt mortis signa, quæ ostendent morbum naturam superaturum. Signa, quæ quarto die venturam mortem prænuntiant, longissimè distant, ab his quæ salutem portendant. Liberè respirare, placidè dormire, integrè mente constare, optima judicantur signa, è contra, pessima.

ASSER-

ASSERTA CHIRURGICA.

PRO OEMIUM.

I.

CHIRURGIAM profectò amplissimam atque excellam, & inter omnes medicinæ partes ferè excellentiorem, & reliquis nullo modo postponendam fore, qui hujus antiquitatem illustrium professorum auctoritatem attentè perpenderit, perspiciet certè: Undè, & ob ipsam necessitatem factum, ut hæc medicinæ pars, omnium prima exulta fuerit, & antiquissimos Medicos, quorum memoria apud nos stat, Chirurgiæ in primis nomine præstantissimos fore constat, ut Æsculapius, Podalirius, Machaon, & postea Hipp. Cous, qui de omnibus medicinæ partibus præclare scripsit, adeò ut Medicorum Princeps nominari meruit, sed in Chirurgia excelluisse videtur.

II.

Tumor alius est naturalis, ut in mammis, alius non naturalis, ut in ventre utero gerentis, aut demum præternaturam, qui quidem sic explicatur: *Morbis in quo nostri corporis partes à naturali statu, magnitudine aucta, recedunt.* Interim tamen tumores ad compositos morbos referri posse non negabo. Tumorum efficientes causas congestionem, & fluxionem esse propugno. Hæc autem est humoris in corpore motus in aliquam partem, quæ eundem quantitate, aut qualitate peccantem sine sui læsione recipere non potest. Congestio verò est excrementorum in aliqua parte collectio ob ejusdem partis imbecillitatem. Internæ causæ sunt

ple-

24
plenitudo, & cacochimia. Continens verò id omne præternaturam partem in majorem elevans magnitudinem. Hæc igitur est triplex humor quippè, flatus, & substantia solida. Differentia sumitur à natura illius in partem fluentis, & fluxi, &c. Ratione humoris etiam calidi, frigidi nuncupandi.

III.

SUB humorum nomine quatuor statuuntur generales causæ, sanguis, nimirum pituita, &c. à sanguine oritur flegmon, bubo, &c. à bile erysipelas, & uterque herpes; à pituita œdema; à melancholia schirrus. Hac posita distinctione, ut si misceri quandoque contingant, ab eo, qui in mixtura exsuperat, nomen inditur. Sic si sanguis in mixtura superat bilem, indicabitur flegmon erysipelatosus. Si bilis, erysipelas flegmonosus; & si alter alteri non præpolleat flegmon, & erysipelas, & sic de aliis puta. Causas tam internas, quam externas dari constat. Istæ sunt casus, percutio, motus longior, aut vehemens, & similia, &c. Internæ sunt plenitudo, & cacochimia, quas pariunt humores in corpore geniti.

IV.

TUMORUM signa ex definitione, sed melius in specie, quam in genere describuntur. In tumoribus curandis quatuor observantur tempora uti principium, quando pars incipit distendi; incrementum cum pars jam in notabilem magnitudinem attollitur, & symptomata manifestè augentur; status, quando symptomata sunt fortiora; & declinatio cum symptomata, & tumoris molles minuuntur. Tumorum eventum prædicandum ex materiæ qualitate, natura, & parte affecta. Tardioris sunt curationis ex pituita, & melancholia, sed periculosiores, qui ex sanguine, aut bile corruptis ortum habent. Tumores interni periculosiores externis, &
ma-

magis, vel minus lethales pro partis affectæ præstania, & usu. Quando tumor major, intemperies ita, & humor fluens peior, curatu difficiliore; è contra faciliores. Quinque potissimum modis terminantur resolutione, quippè, suppuratione, corruptione, in duratione, & retrocessu. Tumoris terminatio per resolutionem omnium optima; per corruptionem pessima; quæ per retrocessum jam melior, jam peior existit.

V.

AD tumorem rectè curandū perpendendum, nunc eum in fieri, vel factum esse; adeoque duplicem occurrere indicationem, humoris affluentis aversionem, atque materiæ; quæ influxit evacuationem. Primum auferendo fluxionem, quàm, si totius corporis plenitudo procreaverit, detractione sanguinis deponendam propugno. Sanguinem aliis humoribus ad mixtum, partem in tumorem elevantem quandoque mittimus. Altera indicatio, quæ docet evacuare, dupliciter consideranda. In tumore nimirum, qui fit, & qui jam omninò factus est; nam id, quod præternaturam in parte continetur, sui ablationem indicat. Si tumori intemperies adest, corrigenda est ipsa, atque partium simul natura consideranda. Quicumque à congestione fiunt tumores purgatione potius, quàm sanguinis missione curandi.

VI.

AD externas indicationes emolliendas statuta est lex inter medentes in principio repercusiva; in augmento hæc digerentibus mixta, uti horum parva, illorum magna sit quantitas. In statu æquali portione; in declinatione demum digerentia sola esse applicanda. Repellentia se sola in principio semper noxia. In tumoris augmento neutiquam, nisi tenuiori substantia consent. Continentem causam facto omninò tumore evacuavimus digerentibus, suctu, le-

D ctio-

ctione scarificatione, &c. In augmento tentanda est resolutio, non modo admodum crassus, & multus sit humor. Tumore non se resolvente ad statum accedente, suppuratio necessario est tentanda. Pure ritè confecto, quod non semper innotescit, ferro, aut cauterio aperiendus est abscessus. In magnis tumoribus non omnis purulenta materia simul educatur. Facta apertione ulcus detergendum, carne implendum, & tandem cicatrice claudendum.

VII.

INter frequentissimos tumores à sanguine ponitur inflammatio, quæ enodatur: *Tumor præternaturam à sanguine, partium, carnosarum cum rubore, tensione, dolore, & pulsatione ortum habens.* Per partem carnosam, nedum musculosam, sed membranofam, & viscerum carnes intelligo. Una est exquisita à puro sanguine procedens; spurea verò alia aliorum humorum miscella sociata. Frequentiora in inflammatione sunt dolor, tensio, pulsatio, rubedo, & ferè semper febris. Externa inflammatio multoties salutaris, & ab innumeris partes liberat morbis, nisi in gangrenam terminetur. Difficilius curatur, quæ oculos, fauces, penem præhendit, &c. In juvene, & state facilius, difficilior in pingui, quam macilento corpore.

VIII.

Symptomata inflammationi supervenientia sunt à Medico notanda, & præsertim dolor, qui ob incommoda, quæ partibus fert, nimius est sedandus flor. camomil. melilot. samb. in lact. coct. & contusis addit. farin. lini, fenugræc. cū duobus vitellis ovor. quod si his non cædat remediis ad validiora confugiendum narcotica erit. Maximarum inflammationum curatio, cum ingenti dolore, intelligentem postulat Medicum. Ad febris fervorem temperandum refrigerantia, & quæ sanguinis motum ad corporis superficiem propellere valent conferunt, ut nitrum purificatum.

An-

Antim. ocul. canc. eorum succus, diaphoretica omnia blandum madorem provocantia.

IX.

ALter inter tumores collocatur erysipelas, quod rectè enucleatur: *Tumor præternaturam ex bile in partes cuti subjectas effusa dolorem, ruborem, calorem causante.* Erysipelas alius legitimus, qui sine ulla ex ulceratione à fervidiore humore generatur. Alius spureus triplici genere constans. Primus oritur à bile acri pungenti, & erodenti, quæ profundam aliquando efficit exulcerationem. In 2. succedunt pustulæ, & vesiculæ saniolo succo plenæ. 3. A bile aliis sociata, oritur. Febrem, quæ erysipelas committatur symptomaticam, seu secundariam non esse, sed primariam defendo. Pro curatione non inconvenit venæ sectio. Purgatio autem neutiquam laudanda. Intus sumantur, quæ in inflammatione adnotantur. Exterius postulatur plurima, de quibus in arena. Repellentia mala, imò pessima esse solent.

X.

INter pituitosos creditur strumas, & scrophulas numerari tumores, qui declarantur: *Schyrrosi glandularum tumores peculiari membrana inclusi à pituitoso, & melancholico humoribus orti.* Eo enim sunt dignoscendi, quod scrophulæ plures, & minores; strumæ verò pauciores, & majores. Differentiæ à magnitudine, & situ sumendæ. Nullæ sunt per se malignæ; causa, pituitosum, & melancholicum humores stagnatos meatus, glandulosque tubulos obstruentes agnosco. Vomitoria imò antimonialia his curandis per apprimè congruunt. Purgatio per epicrasim necessaria; venæ sectio minus. Incindentia, &c. madorem, aut lenem sudorem provocantia conferunt. Radix scrophul. aristol. rotund. & anti scorbut. laudanda. De externis audies.

Cancer, carcinomata Græcis, Arabibus Sartan, quibusdam cancerofus tumor appellatur. Cancer igitur est: *Tumor rotundus durus inequalis coloris libidi, aut sub nigri magnas, & eminentes circumquaque habens venas dolore, caloreque gravis, aspectu teter, & horribilis.* Cancer vel est ulceratus, vel non; hic propriè carcinomata audit; ille verò Phagadæna Græcis nominatur. Afficiuntur cancro partes, laxiores præcipuè, & fungosæ. Cancerofosi tumoris causa dupliciter considerari oportet. Primò quidem atrabilem adustam in venis hærentem minus calidam, & acrem tumoris non ulcerati causam accusamus. Ulcerati verò acriorem, & calidiorem antiquorum mente reputamus. Modernorum mente acidum acre potentius ac valentius agens, sive ex alio tumore relictum, sive non; quapropter in magis austerum declinare potest adeoque in schirrum, hinc in cancrum degenerare, ac tandem ob summam, & perniciosam austeritatem vi corrosiva auctus exulceratur, & planè incurabilis evadit. Causam cancri continentem humorem esse atrum intra partem agentem fatemur. Signa, & prognosticum quærenti facilè referam. Ad curationem. 1. Æger se abtineat ab his, quæ humorem cancrum generantem augere valent. 2. Antecedentem causam evacuavimus purgatione per intervalla facta. Interim venæ sectio celebretur, si nihil impediatur. Si aliqua adsit evacuatio suppressa provocanda est. Maximum committunt errorem, qui suppurantia, aut emollientia adhibent, melius est ipsum in totum abscindere; atsi ob tumoris profunditatem vel exulcerationem ferre nequit æger, cura paliativa tantum tractandus.

De

XII.

INter affectus, qui sensibus obvii sunt numeratur vulnus, & licet passim cum ulcere confundatur, mihi tamen displicet? Diffinitur autem: *Solutio continui in parte molli à causa externa violēta recenter facta.* Debitis usu, & actionibus vulneratas partes privari experientia constat: ergo leduntur eorū actiones, &c. Vera infers. Vulnera externa signis, quibus cognoscantur opus non habent. Quænam enim partes interne sint vulneratæ, ex partium potissimum situ, usu, symptomatibus, & eorum, quæ per vulnus ejicit natura, cognoscuntur. Eventum vero prænoscere, quæ sint, quæ non lethalia summoperè Chirurgus incumbit. Non omne vulnus, quæ mors sequitur, est lethale, sed quod suaptè natura mortem infert: ergo lethalia omnia insanabilia, sed non omnia insanabilia lethalia.

XIII.

Celebri illa sententia 18. ex lib. 6. aphor. his verbis declarat lethalia Hipp. vulnera: *Vesica vulnerata, aut cerebro, aut corde, &c. est lethale.* Quo pars vulnerata nobilior, eo periculosius: id itidem in membranaceis partibus, nerveis, tendinosis, quam carnosis accidit: pravis similiter corpore fluctuante succis, nedum difficilius curatur, sed lethale quandoque redditur. Vulnera cordis, asperæ arteriæ, diaphrag. œsophag. intestinorum transversalia, mesenterii, hepatis, lienis, ductus hepatici, nec non cholidochi thoracici Louveri conf. renum, vesicæ urinariæ cerebri, cerebelli, spinalis medullæ, an lethalia, vel non; in arguentis manu, argumenti electionem relinquo. Temporalis nusculi vulnera lethalia creduntur, sed perperam sane? Venæ, & arteriæ, quarum fluxus est in coercibilis, inter lethalia vulnera numerari, propugno.

XIV.

Vulnus ut tale partes, quæ se junctæ sunt, unien-
das esse indicat, quin hoc impediat quando-
que plures, ne suo frustretur fine, petere indicatio-
nes. Et si solius naturæ sit opus partes unire, Medi-
cus tamen solet esse necessarius. Ea autem, quæ hac
in re agenda sunt ad quatuor capita reducit Galen.
in Arte Medica cap. 9. 1. Quidem videndum, ne
incidat in partem affectam, quod conglutinationē im-
pedire possit. 2. Ut vulneris extrema rectè conjun-
gantur, & ita serventur. 3. Ut temperamentum, &
ipsius partis calor conservetur, ut is in aglutinando
necessarium auxilium naturæ præstet. 4. Denique
omnia, quæ in aglutinando impedimento esse pos-
sunt, auferantur. Pro prima artificiosa Chirurgi manus
confert, ne plusquam ferrum noceat, ut ait Paræus.
Eximuntur tela duobus modis extractione nempe, &
impulsione, licet non semper, de quibus, audies.

XV.

Pro secunda, sollicitus sit Medicus, quod si abun-
dè fluat sanguis sistendus; postmodum vulneris
labia rectè uniat, quod quidem, aut faciatio, vel
sutura per glutinum est faciendum. Faciatio, sola
vulneris labia adducere valet. Non omne vulnus fa-
ciatione indiget. Sutura in vulneribus transversis, ac
magnis, pro qua tribus instrumentis opus est acu vi-
delicet filo, canali fenestrato, cavendo tamen ne ni-
mis rara, nec crebra sit sutura. Turundas ita facien-
das esse Celsus docet, modo ora inter se ex toto
non jungantur, ut ipsæ convenienti remedio illitæ
imitantur, & sic humores, qui in vulnere colligun-
tur, effluant, atque medicamenta fundum petant.
Turundæ, admodum longiores reprobato. Per cele-
brem Cæsaris Magati Ferrariensis professoris, curandi
vulnera methodum, quam secuti sunt Septalius, &
Musitanus, ut excludendam relinquo.

XVI.

PRo tert. pulsa: pro quart. demum symptomata avertendo, in primis humorum ad partem vulneratam affluxus, ad id venæ sectio, & purgatio sub distinctione maxima reputantur remedia. Hunc tractatum attinent sclopetorum vulnera plumbeis globis inflictâ, quæ cum contusione insigni, ruptione, dislaceratione vulnera appellantur: hæc igitur, nec ambusta, imò nec venenata, nec maligna fore unquam crediderim; tametsi ensem, tela, globum, &c. Veneno affici, non negabo. Differentias, & prognosticum, roganti, referam. Pro curatione adimplenda se offert indicatio extrahendi globum. 2. Contusæ carnis impus mutatio. 3. Vulnus carne replendum. 4. Cicatrice claudendum. Globo extracto ablucendum est vulnus aquæ Regin. Ung. in quo intromittendæ sunt turundæ bals. peruv. Ambros. Paræi, &c. illinitæ.

De vulneribus in particulari.

XVII.

CAP. Vulnera frequentiora, & valdoperè periculosa, lib. de vuln. dictavit Hipp. unaque docens, ut per cap. Vulnus, quamcumque cap. unitatem solutam comprehendamus. Differentiæ petuntur à causis; nam si contundentes, contusio oritur, aut sugillatio, & hæc collitio, vel illitio dicitur, quas externæ cap. partes recipere valent. Si incidentes, fit incisio, vel dissectio: si pungentes perforatio. Et quidem soluta unitas, vel est in cute tantum, & carne, vel simul in pericraneo, vel etiam craneo; & quæ in cranio, vel cranium totum penetrat, vel non; si penetrat, vel est cum duræ matris læsione, vel sine ea; aliquando ad piam matrem penetrat, & cerebrum, vel non: hoc utique necessarium ad curationis ingressum prænosendum volo. Si cutis sola sit vulnerata, tunc nulla alia est via,
quam

32
quam quæ aliis cutaneis vulneribus debetur. Si ve-
rò ad pericraneum usque penetraverit, labia vulne-
ris jungantur, & non facile futura instituat. Si
craneum lædatur, illæso pericraneo, tunc danda ope-
ra, ut cutis modò non adsit, & pericraneum ape-
riantur.

XVIII.

Sanguiferorum vasorum venarum nempe, & ar-
teriarum vulnera sunt maximè consideranda,
propter gravissimam hæmorrhagiam, quàm sepiissi-
mè lethalem inducunt: hujus causa est solutio con-
tinui à causa externa facta. Quo vasa majora, eo
periculosiora, ad hæc convenit liquor stipticus mo-
dernorum, cui additur dimidium alum. soluti cum
quodam decocto astringentis cujusdam vegetabilis
blandi, quæ frigida cum bombace, vel stupis cana-
binis applicentur. Si profunda fiant, conveniens est
puly. ex lunæ lact. bol. arm. & cap. mortuo vitriol.
probè loto. Puly. Gal. ex aloe thur. sang. dracon.
bol. armen. invicem comixtis, & stupis album. ov.
madefactis inspersis, & adhibitis confert. His præ-
ferenda terra vitriol. nunc sola, vel mixta vasi læso
debitè applicata.

De Ulceribus in communi.

XIX.

Quamquam apud antiquos idem sonet vulnus,
ac ulcus, re vera tamen discriminantur; cum
ulcus fit: *Solutio continui cum imminuta
magnitudine, in parte molli à materia erodenti ortum
habens.* Licet in ulcere caro ipsa, magis quam par-
sit excrescat, non perinde denegatur ipsi magnitu-
do diminuta. Oritur perpetuò à causis internis,
etiamque externis. Petuntur differentiæ ab illius
natura, causis, affectibus, & à parte in qua sunt.
Ulceris continens causa est materia vi corrodingi
præ-

prædita, seu corpore genita, aut extra adveniens. Quicumque humores acres in corpore latitantes, antecedentes sunt causæ. Corpori extra advenientes, caustica, ignis actualis, liquores ferventes, vapores scabiosorum, leproforum, &c. De signis pete. Prognosticum evadit certum ex ulceris natura, parte affecta, consentiente, materia exeunte, colore, tempore, &c.

XX.

ULcus ut tale carne replendum, uniendum, & cicatrice claudendum indicat; quoniam id quod amissum, & imminutum est sui restaurationem indicat. Id igitur celebres Practici adimplere satagunt quatuor servando indicationes. 1. Quidem in ulcerum curatione adhibent suppurantia, sive pus moventia. 2. Detergentia, seu mundificantia. 3. Carnem gignentia. 4. Cicatricem inducentia. Suppurantia se sola nunquam, sed detergentibus admixta in principio, ulceribus apponere ratio dicitur. Cumque supponantur humores ad partem affectam fluere, eorum motum impedire necesse est. Si à plethora pendeat fluxio, sanguinis detractione minuenda; si à cacochimia, pravorum succorum educatione purificandus sanguis. Si excrementa, & callus ulceri adhæreant, utriusque ablationem indicat: quemadmodum intemperies, fluxio, dolor, &c.

De Ulceribus in particulari.

XXI.

SI sinus non curetur, pars cuniculos porro agit, callum contrahit, duriorque efficitur, nec subjectis aglutinari potest, quod postea dicitur fistula, quæ est: *Ulcus sinuosum, angustum, longum, atque callosum.* Fistula, alia recta, transversalis alia, simplex, vel composita altera. Cognoscuntur fistulæ stylo, candela cerea, liquore aliquo in sinum immisisis. Quo-

E

mo-

modo? Audies. Sed quo pergat cognosces, si quod stylo tangitur molle est, & pus copia album efficit, soli carni hæere indicat: si magnus percipiatur dolor explorando sinus profunditatem, purè albo tenuiori copia supranotato minori, nervo hæere docet. Si ad os, venam, vel arteriam penetret; quærenti, viam aperiã. Cura duplex paliativa, & perfectã; pro hac enim purgatio semper, sanguinis detractio quandoque prodest. Callus præprimis auferendus, nedum medicaminis ope, sed per cauteria, imò & unctiones merc. quamvis non semper.

De Fracturis in communi.

XXII.

Solutio continui à causa interna in osse, dicitur caries, ab externa fractura, quæ propriè est: *Solutio continui in osse à violenta exerinfecus irruente causa.* Fractura alia transversim, & talis est propriè? Si os in plures partes sit contritum, dicitur, comminutio; si secundum longitudinem, fissura. Aliæ tandem à magnitudine, ossium varietate, accidentibus desumuntur differentiæ. Causa patet. Ad fracturam curandam, opus est ossa, quæ à sua sede sunt demota, in ipsam restituere, & adamussim coaptata servare. Unde per extensionem, conformationem, deligationem, & collocationem totum fere curationis perficitur opus, adhibendo suo tempore roborantia, & astringentia. Si fracturæ vulnus adsit, primum extensio lenis; secundum ossium coaptatio, postmodum curetur vulnus. Si vulneri multiplex fractura fuerit, tunc ossicula fracta soluta auferantur, mandando naturæ fixa, & apponantur consolidantia, corroborantia, &c. Curam de utrisque habendo. Calli, quo ossa coalescunt, generatio, naturæ est opus.

De

De Fracturis in particulari.

XXIII.

ET quidem, quia brachium cum manu apprehensionis multorum laborum organum est, adeo facile eorum ossa franguntur. In hoc ergo aut frangitur cubitus, aut radius. Humerus, & crus quandoque fracturam patiuntur. Crus enim ea est pars, quæ agenu ad pedem se extendens, duobus ossibus cōstat, quorum quod crassius tibia dicitur, quod tenuius fibula, quibus fractura accidit interdum, vel in medio, vel in superiori parte. Femur omnium, quæ in corpore sunt maximum crassissimum atque longissimum est, cui etiam accidit fractura in medio, vel in extremitatibus, aut vicinis ejus locis. Femoris fractura quanquam curetur, ut plurimum claudicationem relinquit. Femoris fracturam necessario sequitur cruris brevitās.

De Luxationibus in communi.

XXIV.

Luxatio est: *Articuli è sua sede in alienam prolapsus, &c.* Differentiæ à forma, subjecto, & situ. A forma, quando articulus totus sua sede excidit, & appellatur luxatio vera. Et interdum ex parte tantum, & subluxatio audit. A subjecto duæ, quæ ossibus contingunt, quæ conjunguntur per synarthrosim, & diarthrosim. A situs varietate, in quem articulus prolabitur, tres imprimis. 1. Si collocatum superiori parte naturaliter, in inferiorem excidat: vel è contra. 2. Si dextrum fiat, quod in sinistro oportebat esse collocatum, vel contra. 3. Si quod in anteriori loco collocatum erat, in posteriorem prolabitur; & contra. Ac quarundam partium articuli in omnes differentias luxari possunt; quidam tantum incertas; non omnes. Luxationis causæ internæ, externæque sunt; illæ humores sunt in articulos decum-
ben-

36
bentes: istæ verò percussio, lapsus, saltus, cursus, &c.
Sed intùs, & extùs causas ad tensionem, vel violentam
pulsionem referri mihi placet.

XXV.

OS luxatum in naturalem locum reponendum indicat, quod quatuor absolvitur indicationibus extensione nempè, repositione, ligatione, & membri confirmatione. In extensione commoda membri figura servanda, ne muscoli distorqueantur. Extensione facta certò scire debet chyrurgus inquem locum os luxatum propellere tenet. A fine prolapsus ea via à qua prolapsus est, retro ad eum è quo prolapsus est, articulum compellere chyrurgus debet. Articulum ritè repositum ex naturali figura, amisso motu recuperato, cessante dolore, qui antea aderat. cognosces. Sonus, & strepitus excitari solet ad articuli repositionem, quæ non perpetuo recta tenenda. Reposito in suam sedem articulo deligatione firmandum est, at prius astringentia imperando ad humorum affluxum inhibendum, ac tamen, si diceres ad causandum, tecum ero. His positis articulum hunc servet æger immotum, usque ad tertium, vel quartum diem, ni dolor, aut aliud symptoma superveniat.

*Vt. D. Petrus Albornòz, & Tapies;
J.U.D. Can. & Univ. Val. Rect.*

